

Damstraat 169, Vilvoorde

Programma van Maatregelen

Auteur:

R.R. Datema (veldwerkleider)

Autorisatie:

J.A.G. van Rooij (OE/ERK/Archeoloog/2017/00169)

1 Inleiding

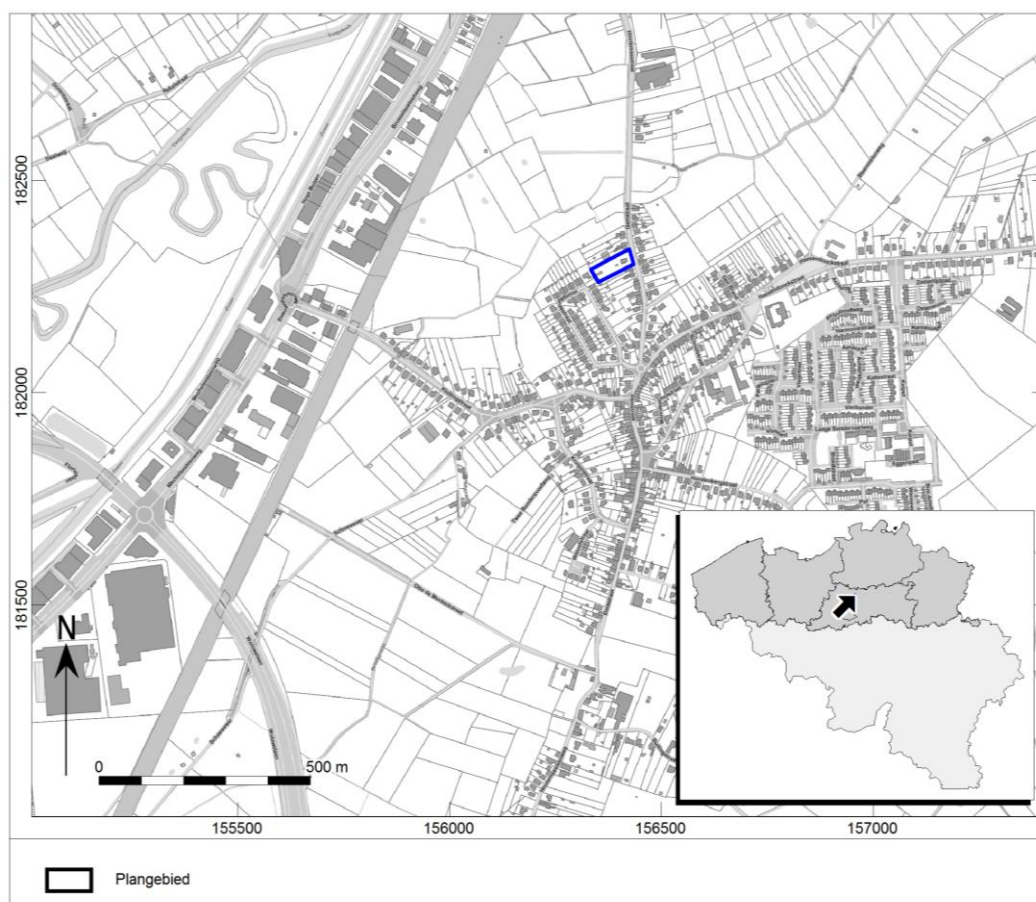
In opdracht heeft het Vlaams Erfgoed Centrum in april 2017 een archeologienota opgesteld naar de archeologische waarde van de locatie Damstraat 169 te Vilvoorde (afb. 1 en 2). De archeologienota bestaat uit een bureauonderzoek dat is uitgevoerd naar aanleiding van de voorgenomen verkavelingswerken. Het plangebied heeft een oppervlakte van 3513 m².

Het plangebied ligt aan de noordrand van Vilvoorde. Bestudering van geologische en bodemkaarten heeft uitgewezen dat de ondergrond van het plangebied wordt gevormd door eolische afzettingen (zandleem) uit het Laat-Pleistoceen. Holocene of Tardiglaciale afzettingen komen er niet voor. Het grootste deel van het gebied bestaat uit een matig natte zandleem-bodem met een sterk gevlekte, verbrokkelde textuur B horizont. De gevlekte en verbrokkelde structuur duidt op het omwerken van de bovenlaag, waarschijnlijk als gevolg van agrarisch gebruik. Alleen het oostelijk deel ligt in gronden die door toedoen van de mens zijn gewijzigd of vernietigd (bodemtype OB).

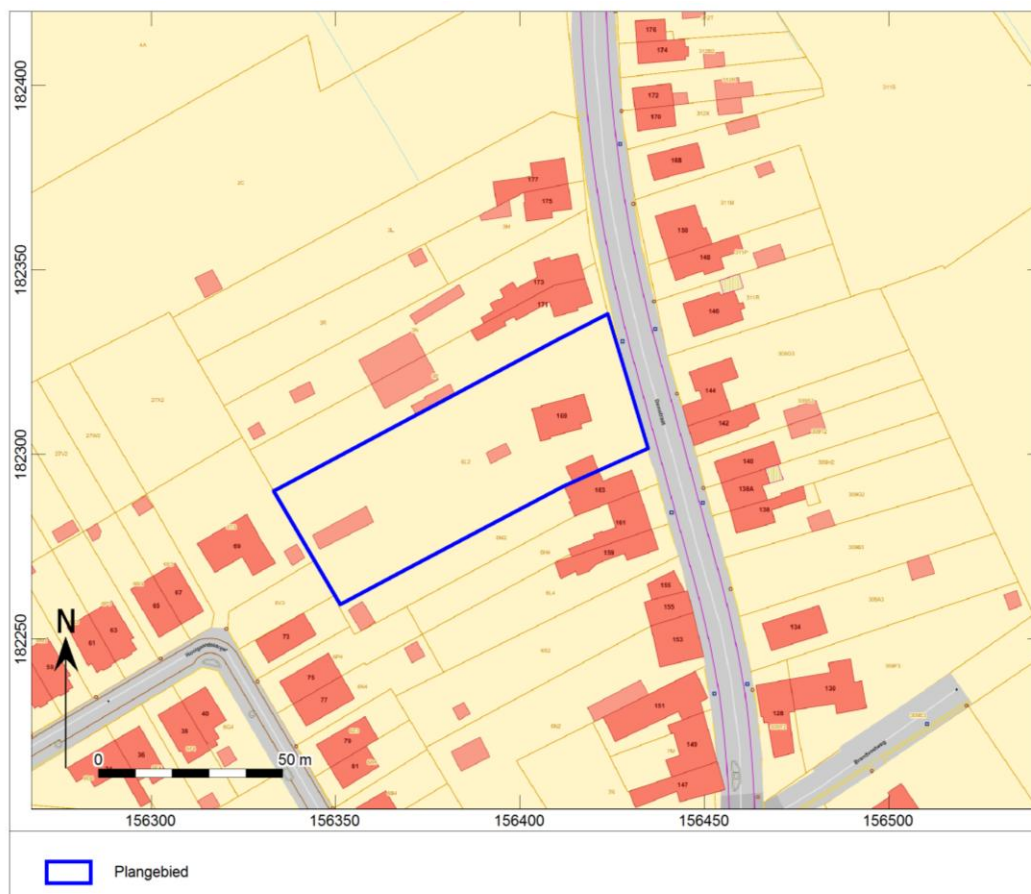
Uitgaande van de informatie van de bodemkaart kan worden aangenomen dat de bovenlaag van de grond is verstoord. Daarmee is de kans op het aantreffen van resten uit het Laat-Paleolithicum en Mesolithicum, die doorgaans aan of direct onder het maaiveld voorkomen, zeer klein.

Wel zijn er sporen of een sporenniveau vanaf het Neolithicum tot de Middeleeuwen, en meer specifiek voor de Romeinse tijd te verwachten. Dit laatste op grond van het patroon van meldingen van Romeinse sporen in de omgeving in combinatie met de nabijgelegen Romeinse heerbaan van Asse naar Elewijt. Bewoning in de Middeleeuwen is meer zuidelijk, rond de splitsing van wegen te verwachten.

Op historisch kaartmateriaal is te zien dat het plangebied minstens vanaf de 18de eeuw tot omstreeks de Tweede Wereldoorlog in akkerland lag ten noorden van een lintbebouwing langs de Damstraat. De huidige bebouwing op het terrein dateert vermoedelijk uit de jaren '50 of '60.

Afb. 1. Ligging van het plangebied.

Afb. 2. Aanduiding van het plangebied op een topografische ondergrond.

2 Gemotiveerd advies

- Volledigheid van het onderzoek

Tot nu toe is alleen het bureauonderzoek uitgevoerd in opdracht van de huidige eigenaar. De ingrepen in de bodem zullen ondernomen worden door de koper van het terrein. Er heeft zich een kandidaat-koper aangediend voor het geheel onder de opschortende voorwaarde van het bekomen van een verkavelingsvergunning.

Om economische redenen wordt daarom verzocht verder onderzoek, in de vorm van landschappelijk onderzoek en eventueel archeologisch onderzoek met ingreep in de bodem, uit te stellen tot na de overdracht. Zodat de huidige opdrachtgever, bij mogelijk niet doorgaan van de verkoop, niet voor de kosten opdraait van onderzoek dat in dat geval niet aan de orde zal zijn.

Pas wanneer de verkavelingsvergunning is bekomen, kan verkoop van de gronden plaatsvinden. Dan zal de huidige bebouwing worden gesloopt en het terrein verkaveld. Als volgende stap worden de kavels bebouwd.

Op basis van het bureauonderzoek is de kans op nog intacte sporen uit het Laat-Paleolithicum en Mesolithicum laag. Deze verwachting wordt uitgesproken op grond van het feit dat sporen uit deze perioden doorgaans aan of direct onder maaiveld liggen en binnen het plangebied de bovenste laag van de bodem is omgewerkt, waarschijnlijk als gevolg van agrarisch grondgebruik. Wel kunnen dieper reikende sporen vanaf het Neolithicum nog aanwezig zijn.

- Aanwezigheid van een archeologische site

Het bureauonderzoek heeft geen aanwijzingen gevonden voor een archeologische site. De verwachting op sporen uit het Laat-Paleolithicum en Mesolithicum is zeer laag. Wel geldt er een verwachting voor sporen uit jongere perioden, meer specifiek de Romeinse periode, tot aan de Middeleeuwen.

- Impactbepaling

Eeuwenlang agrarisch grondgebruik zal eventueel aanwezige archeologische sporen aan of direct onder maaiveld (grotendeels) hebben verstoord. Rond het midden van de vorige eeuw is op het oostelijk deel van het plangebied een onderkelderde woning met een afmeting van 9 x 15 m gebouwd, zijn nutsleidingen aangelegd en enkele ondiep gefundeerde constructies geplaatst. Ook heeft men toen enkele bomen aangeplant.

De geplande werken betreffen vooralsnog de verkaveling van het perceel dat opgesplitst zal worden in negen kavels (afb. 3).

Na sloop van de bestaande bebouwing en het vellen van acht bomen omvat de volgende fase van het ontwikkelingsproject de bouw van negen woningen (zonder kelder) en de aanleg van een toegangsweg (Ten Gaarde) langs de linker perceelsgrens. Hieronder wordt de riolering ingegraven op een diepte van maximaal 2 meter.

Ter afscheiding tussen de kavels komen hagen. Aan weerszijden van de geplande toegangsweg komen telkens drie bomen.

De verkaveling zelf betekent geen aantasting van eventuele aanwezige archeologische resten in de ondergrond. Aantasting kan wel optreden bij het slopen van de bestaande bebouwing, het verwijderen van ondergrondse leidingen en bomen, maar ook bij nieuwbouw, aanleg van leidingen en aanplant van bomen.

Afb. 3. Toekomstige situatie van het ontwikkelingsproject.

Uit het bureauonderzoek komt een archeologische verwachting naar voren op resten of sporen vanaf het Laat-Neolithicum tot aan de Middeleeuwen, en meer specifiek voor de Romeinse tijd. Dit laatste op grond van meldingen van Romeinse resten in de omgeving en de nabije ligging van een Romeinse heerbaan.

- Bepaling van de maatregelen
- **Landschappelijk bodemonderzoek:** **Ja.**
De aangewezen methode om meer duidelijkheid te bieden in de bodemopbouw ter plaatse, de mate van intactheid daarvan en om de archeologische verwachting uit het bureauonderzoek te toetsen.
- **Geofysisch onderzoek:** **Nee.**
De mogelijk te verwachten sporen en de bodemgesteldheid zijn niet van die aard dat een dergelijk onderzoek nuttig is voor dit plangebied.
- **Veldkartering:** **Nee.**
Niet uitvoerbaar vanwege het huidige grondgebruik.

- *Verkennd archeologisch booronderzoek* : **Nee.**
Vooral geschikt voor meer duidelijkheid te bieden over aan- of afwezigheid steentijdsites en niet voor archeologische sites met een sporenniveau.
- *Waarderend archeologisch booronderzoek* : **Nee.**
Vooral geschikt voor meer duidelijkheid te bieden over aan- of afwezigheid steentijdsites.
- *Proefsleuven en kijkgaten*: **Ja.**
Om meer duidelijkheid te krijgen over de aan- of afwezigheid van grondsporen of een sporenniveau.

Indien bij het landschappelijk bodemonderzoek de aanwezigheid van redelijk intacte bodems wordt vastgesteld en daarbij archeologische indicatoren worden gevonden, is een proefsleuvenonderzoek de optimale methode om de onderzoeksvragen te beantwoorden en daarmee een balans te vinden wat betreft kosten en baten.

Tot nu toe is alleen het bureauonderzoek uitgevoerd in opdracht van de huidige eigenaar. De ingrepen in de bodem zullen ondernomen worden door de koper van het terrein. Er heeft zich een kandidaat-koper aangevend voor het geheel onder de opschortende voorwaarde van het bekomen van een verkavelingsvergunning.

Om economische redenen wordt daarom verzocht het landschappelijk onderzoek en eventueel archeologisch onderzoek met ingreep in de bodem uit te stellen tot na de overdracht, zodat de huidige opdrachtgever, bij mogelijk niet doorgaan van de verkoop, niet voor de kosten opdraait van onderzoek dat in dat geval niet aan de orde zal zijn.

3 Uitgesteld vooronderzoek met ingreep in de bodem

3.1 Administratieve gegevens

Uitgevoerde fasen binnen archeologienota:	Bureauonderzoek
Aanleiding:	Verkavelingswerken
Locatie:	Damstraat 169
Plaats:	Vilvoorde
Gemeente:	Vilvoorde
Provincie:	Vlaams-Brabant
Kadastrale gegevens:	Vilvoorde, 3 ^{de} afdeling, sectie G, nr. 6K2 en 6L2.
Diepte bodemverstoring	Variabel. Overwegend 30-35 cm, plaatselijk 60-250 cm -mv
Coördinaten (<i>bounding box</i> ; <i>Lambertcoördinaten</i> (<i>EPSG:31370</i>))	156.333 /182.290 156.424 / 182.338 156.435 / 182.302 156.351 / 182.260

3.2 Aanleiding van het onderzoek

De werkzaamheden binnen het plangebied betreffen verkavelingswerken.

In een volgende fase worden de bestaande bebouwing gesloopt, ondergrondse leidingen verwijderd en enkele bomen gerooid. Hierna worden de negen kavels bebouwd, een toegangsweg en ondergrondse leidingen aangelegd. Ter afscheiding tussen de kavels worden hagen aangeplant en langs de toerit enkele bomen.

3.3 Resultaten van het vooronderzoek zonder ingreep in de bodem

Het plangebied ligt aan de noordrand van Vilvoorde. Bestudering van geologische en bodemkaarten heeft uitgewezen dat de ondergrond van het plangebied wordt gevormd door eolische afzettingen (zandleem) uit het Laat-Pleistoceen. Holocene of Tardiglaciale afzettingen komen er niet voor. Het grootste deel van het gebied bestaat uit een matig natte zandleem-bodem met een sterk gevlekte, verbrokkelde textuur B horizont. De gevlekte en verbrokkelde structuur duidt op het omwerken van de bovenlaag, waarschijnlijk als gevolg van agrarisch gebruik. Alleen het oostelijk deel ligt in gronden die door toedoen van de mens zijn gewijzigd of vernietigd (bodemtype OB).

Uitgaande van de informatie van de bodemkaart kan worden aangenomen dat de bovenlaag van de grond is verstoord. Daarmee is de kans op het aantreffen van intacte resten uit het Laat-Paleolithicum en Mesolithicum, die doorgaans aan of direct onder het maaiveld voorkomen, zeer klein.

Wel zijn er sporen of een sporenniveau vanaf het Neolithicum tot de Middeleeuwen, en meer specifiek voor de Romeinse tijd te verwachten. Dit laatste op grond van het patroon van meldingen van Romeinse sporen in de omgeving in combinatie met de nabijgelegen Romeinse heerbaan van Asse naar Elewijt. Bewoning in de Middeleeuwen is meer zuidelijk, rond de splitsing van wegen te verwachten.

Op historisch kaartmateriaal is te zien dat het plangebied minstens vanaf de 18de eeuw tot omstreeks de Tweede Wereldoorlog in akkerland lag ten noorden van een lintbebouwing langs de Damstraat. De huidige bebouwing op het terrein dateert vermoedelijk uit de jaren '50 of '60.

Nadat de verkavelingsvergunning is verkregen en het terrein in eigendom is verworven, zal als volgende stap de bestaande bebouwing, ondergrondse leidingen en enkele bomen worden verwijderd. De negen kavels worden daarna bebouwd en ontsloten middels een aan te leggen toerit langs de zuidrand van het terrein. Tussen de kavels komen hagen en langs de toerit zullen zes bomen worden geplant. Indien er archeologische resten of een (nog ten dele) intacte sporenlaag aanwezig is, zal zeker een deel ervan door de geplande werken verder worden verstoord.

3.4 Vraagstelling en onderzoeksdoelen

3.4.1 Vraagstelling landschappelijk bodemonderzoek

Met het landschappelijke bodemonderzoek zal de bodemopbouw en de mate van intactheid daarvan bepaald worden. Dit levert gegevens op omtrent de archeologische potentie van het plangebied. Een veldkartering is gezien het huidige gebruik niet uitvoerbaar.

Ten behoeve van het landschappelijk onderzoek zijn de volgende onderzoeksvragen geformuleerd:

- Wat is de geo(morfo)logische en bodemkundige opbouw van de ondergrond in het plangebied?
- In hoeverre is deze opbouw nog intact?
- Zijn er archeologische indicatoren of relevante niveau's in het plangebied aanwijsbaar?
- Zo ja, op welke diepte ten opzichte van maaiveld en TAW bevinden de resten of niveau's zich?
- Uit welke periode(n) dateren deze indicatoren of niveaus?
- In hoeverre worden de (mogelijk aanwezige) archeologische waarden bedreigd door toekomstige planontwikkeling?

Afhankelijk van de resultaten van het landschappelijk bodemonderzoek, kan verder archeologisch onderzoek noodzakelijk blijken. Gezien de verwachting zou een sleuvenonderzoek dan de meest efficiënte methode zijn.

3.4.2 Vraagstelling proefsleuvenonderzoek

- Welke zijn de waargenomen horizonten in de bodem, beschrijving + duiding? Komt dit overeen met de vaststellingen uit het landschappelijk bodemonderzoek?
- Waardoor kan het ontbreken van een horizont verklaard worden?
- Zijn er sporen aanwezig? Zo ja, geef een beknopte omschrijving.
- Zijn de sporen natuurlijk of antropogeen?
- Hoe is de bewaringstoestand van de sporen?
- Maken de sporen deel uit van één of meerdere structuren?
- Behoren de sporen tot één of meerdere periodes?
- Kan op basis van het sporenbestand in de proefsleuven een uitspraak worden gedaan over de aard en omvang van occupatie?
- Zijn er indicaties (greppels, lineaire paalzettings) die kunnen wijzen op een inrichting van een erf/nederzetting?
- Zijn er indicaties voor de aanwezigheid van funeraire contexten? Zo ja;
 - Hoeveel niveaus zijn er te onderscheiden?
 - Wat is de omvang?
 - Komen er oversnijdingen voor?
 - Wat is het, geschatte, aantal individuen?
- Zijn er indicaties voor menselijke aanwezigheid tijdens vroege periodes van de Steentijd?
- Wat is de relatie tussen de bodem en de archeologische sporen?
- Wat is de relatie tussen de bodem en de landschappelijke context (landschap algemeen, geomorfologie)?

- Is er een bodemkundige verklaring voor de gedeeltelijke afwezigheid van archeologische sporen? Zo ja, waarom? Zo nee, waarom niet?
- Kunnen archeologische vindplaatsen in tijd, ruimte en functie afgebakend worden (incl. de argumentatie)?
- Wat is de vastgestelde en verwachte bewaringstoestand van elke archeologische vindplaats?
- Wat is de waarde van elke vastgestelde archeologische vindplaats?
- Wat is de potentiële impact van de geplande ruimtelijke ontwikkeling op de waardevolle archeologische vindplaatsen?
- Welke vraagstellingen zijn voor vervolgonderzoek relevant?

3.5 Onderzoekstechnieken en methoden en strategieën

3.5.1 Landschappelijk bodemonderzoek

Een landschappelijk bodemonderzoek wordt noodzakelijk geacht om een beter beeld te krijgen van de bodemkundige opbouw en de intactheid van de bodem binnen het plangebied. Tevens kan met dit onderzoek de archeologische verwachting uit het bureauonderzoek worden getoetst.

Op grond van het oppervlak van het plangebied zijn 5 boringen gepland in een 30 m x 30 m verspringend boorgrid (afb. 4). De boringen worden met de hand gezet met een Edelmanboor met een diameter van 7 cm tot minimaal 50 cm in de onverstoorte afzettingen relevant voor de archeologie.

Alle boringen worden beschreven per horizont volgens het FAO Unesco systeem op textuur, kleur en eventuele insluitsels. De boorbeschrijvingen zijn opgenomen in bijlage 1. Alvorens de boringen werden gezet, zijn de punten met een *robotic Total Station (rTS)* uitgezet om in een zo nauwkeurig mogelijk grid te kunnen onderzoeken. Na het boren worden de punten nogmaals ingemeten om de juiste positionering en hoogte vast te kunnen leggen.

Afb. 4. Boorpuntenkaart voor het landschappelijk bodemonderzoek.

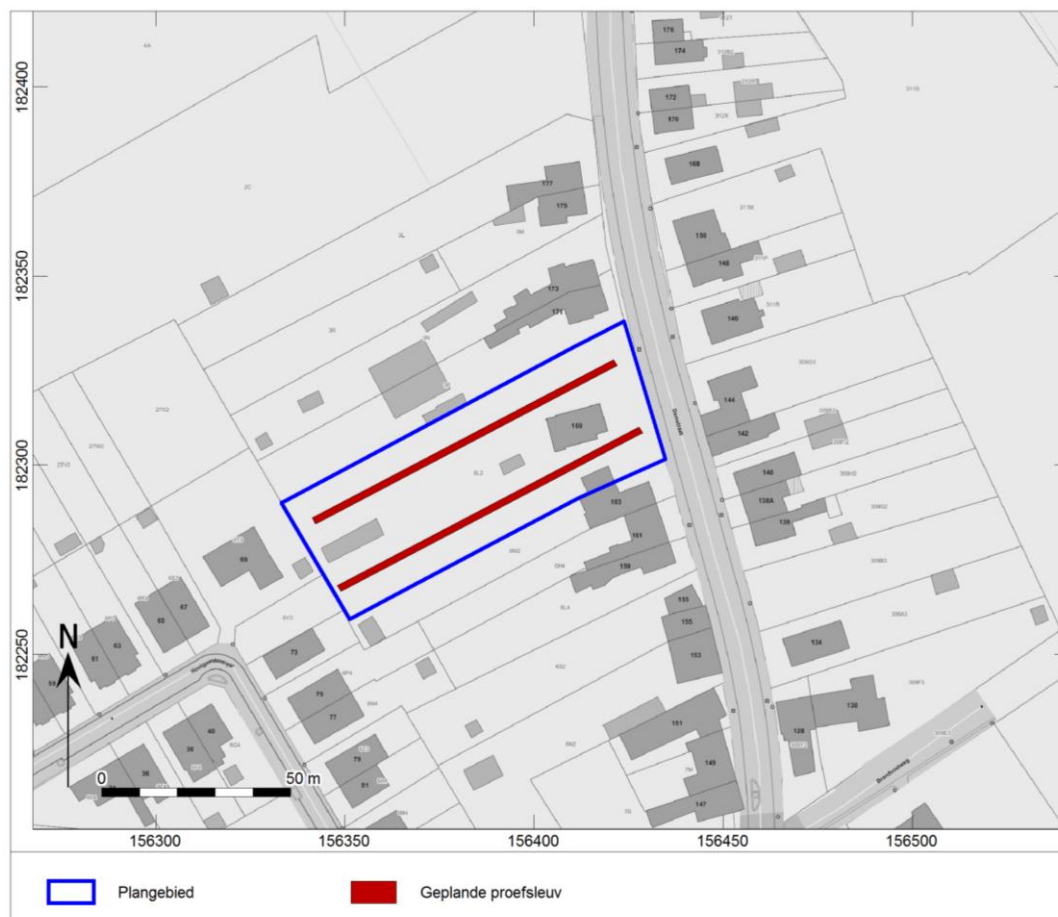
3.5.2 Proefsleuvenonderzoek

Om een eventueel aanwezig en redelijk intact sporenniveau uit de Romeinse tijd en mogelijk de Metaaltijden en/of het Laat-Neolithicum vast te stellen, zal een oppervlakte van ongeveer 12,5% worden onderzocht door middel van proefsleuven. Voor een op te graven oppervlak van 12,5% is gekozen omdat op die manier genoeg oppervlakte onderzocht kan worden om een goede archeologische verwachting te bekomen van het plangebied. Het proefsleuvenonderzoek dient alleen om beter grip te krijgen op de archeologische verwachting. Indien er archeologie aanwezig blijkt te zijn, dient een vervolg onderzoek plaats te vinden in de vorm van een vlakdekkende opgraving in de zones waar uit het proefsleuvenonderzoek archeologische resten aanwezig blijken te zijn die niet behouden kunnen worden als gevolg van de geplande werken.

Er worden twee proefsleuven gepland van 2 m breed en 90 m lang, oost-west georiënteerd (afb. 5). Daarmee beslaan de sleuven een oppervlakte van 360 m², wat overeenkomt met ruim 10% van het plangebied. Verder is er nog ruimte voor 60 m², ongeveer 2,5% van het plangebied, om extra kijkvensters te plaatsen waar nodig.

Ze zullen worden uitgegraven tot op het eerste archeologisch leesbare niveau. De aanleg van kijkvensters is nodig om een spoor of een concentratie van sporen waarvan de interpretatie en de waardering niet onmiddellijk duidelijk is, beter te kunnen onderzoeken. Mogelijk kunnen deze ook een schijnbare afwezigheid van sporen aantonen. Kijkvensters worden, afgezien van hun ligging, afmeting en vorm, op dezelfde wijze als proefsleuven aangelegd.

Onderstaand sleuvenplan is indicatief, omdat nog geen landschappelijk bodemonderzoek kon plaatsvinden waarmee de intactheid van de bodem wordt vastgesteld. Proefsleuven worden in de regel geconcentreerd op die zones waar de archeologische verwachting het grootst is, namelijk daar waar de bodem nog redelijk intact is. De resultaten van het nog uit te voeren landschappelijk bodemonderzoek kunnen dan ook aanleiding vormen het sleuvenplan bij te stellen.

Afb. 5. Sleuvenplan.

Het proefsleuvenonderzoek zal als volgt worden uitgevoerd:

- Er zal worden gegraven met een graafmachine met gladde bak.
- Op alle locaties vindt het graven plaats op aansturing van een archeoloog.
- Bij het verdiepen worden vondsten per stratigrafische laag verzameld. Het vlak en stort wordt met een professionele metaaldetector systematisch en vlakdekkend onderzocht. De vulling uit de gecoupeerde sporen wordt ook nagezocht met de metaaldetector.
- Bij de aanleg van de vlakken wordt vondstmateriaal per stratigrafische eenheid of per spoor verzameld. Indien deze niet herkenbaar of aanwezig zijn, worden vondsten in vakken van 3 x 2 m verzameld. De verzamelstrategie kan al naar gelang de bevindingen worden aangepast.
- Indien sprake is van vondstconcentraties (crematies, concentraties scherven, vuursteen), worden deze als puntlocaties ingemeten. Metaalvondsten (uitgezonderd spijkers) worden eveneens als puntlocaties ingemeten.
- Vondsten worden zoveel mogelijk aan een spoor of laag toegewezen. Gesloten vondstcomplexen worden integraal verzameld. Stortvondsten worden indien mogelijk per sleuf verzameld en geregistreerd.
- Het te documenteren vlak wordt waar nodig geschaafd, gefotografeerd, ingekrast en direct digitaal ingemeten met een *robotic Total Station* (rTS). Met de rTS worden vlak- en maaiveldhoogtes digitaal ingemeten.
- Een representatief deel van de sporen wordt gecoupeerd voor het beantwoorden van de onderzoeksvragen.
- Alle antropogene sporen worden gefotografeerd, ingetekend (schaal 1:20) en beschreven. Het restant van de gecoupeerde sporen wordt vervolgens stratigrafisch afgewerkt. Waar mogelijk worden sporen bemonsterd voor natuurwetenschappelijk onderzoek.

- Er worden gedurende het veldwerk foto's gemaakt van de algemene situatie, de vlakken, de profielen, van grondsporen in het vlak en van de coupes. Voor publicitaire doeleinden en/of eventuele communicatie-uitingen worden geregeld actie- en sfeerfoto's gemaakt.
- Fragiele en/of belangwekkende vondsten worden op de plaats van aantreffen gefotografeerd alvorens gelicht te worden.
- Profielen en coupes worden schaal 1:20 getekend. De profielen zullen bij een eenduidig profiel gedocumenteerd worden door middel van profielkolommen om de 20 meter. Indien de stratigrafische bodemopbouw complex is of sterk afwisselend is, zal een lengteprofiel worden gedocumenteerd. Op de profieltekeningen worden de TAW-hoogten gezet en tevens zal de hoogte van het opgravingsvlak aangegeven worden op de tekening. Bij grote profieltekeningen kan, na afstemming met het bevoegd gezag, een andere schaal worden gehanteerd.
- Bij het aantreffen van bijzondere archeologische resten, worden opdrachtgever en bevoegde overheid onmiddellijk gewaarschuwd. In gezamenlijk overleg tussen partijen zal vervolgens worden bepaald hoe met deze resten dient te worden omgegaan.
- Indien een proefsleuf niet volledig kan worden aangelegd zoals gepland als gevolg van hevige begroeiing of bebouwing, dient de proefsleuf in overleg met de bevoegde overheid te worden verplaatst of opgedeeld, waarbij de sleuf zo veel mogelijk zijn oorspronkelijke positie zal behouden.
- De grond wordt gestockeerd langs de werkputten. Daarbij wordt de bovengrond gescheiden gehouden van de andere grond. Na het documenteren en afwerken van de werkput wordt de grond terug gestort (in lagen van max. 50 cm) en aangereden.

3.6 Personeelseisen

Gezien de kans op sporen uit met name de Romeinse tijd is het van belang dat het proefsleuvenonderzoek wordt geleid door een veldwerkleider met ervaring in deze periode. Wanneer spoorniveau's uit oudere perioden zouden worden aangetroffen, dient een archeoloog met ervaring in het onderzoek van die perioden bij het onderzoek te worden betrokken. Bovendien is een aardkundige met ruime ervaring in het prospecteren van bodems in dekzandgebieden vereist om de bodemopbouw in alle fasen van onderzoek in te schatten.

3.7 Voorziene afwijkingen van Code van Goede Praktijk

De uitvoering van alle werkzaamheden op het terrein dienen minstens te gebeuren volgens de Code Goede Praktijk, eventueel aangevuld met bijkomende maatregelen indien de sporen en/of vondsten daartoe aanleiding geven. Er zijn geen afwijkingen ten aanzien van de Code Goede Praktijk voorzien.

3.8 Randvoorwaarden

Gebouwen en constructies worden gesloopt tot op het maaiveld. Funderingen, kelders, verhardingen en ondergrondse leidingen worden enkel onder archeologische begeleiding verwijderd. Bomen worden gekapt tot op maaiveld, zonder deze te ontstroken.

3.9 Bewaren of deponeren van het archeologisch ensemble

De conservatie en bewaring van vondsten en monsters zal moeten voldoen aan de specificaties in de hoofdstukken 26 t/m 31 van de Code van Goede Praktijk. In het Archeologierapport zal een voorstel gedaan worden welke vondsten en monsters worden geanalyseerd en/of worden bewaard. De tijdelijke opslag van documenten en vondstmateriaal zal plaatsvinden bij:

Vlaams Erfgoed Centrum
Ten Briele 14 bus 15
8200 Sint-Michiels, Brugge